

## VI РОЗДІЛ

# СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ДИСЦИПЛІНИ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

УДК 378.035.09

*Абрамчук О. В.,  
Вінниця, Україна*

### ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У СТАНОВЛЕННІ НАЦІОНАЛЬНОСВІДОМОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА

**Проблема.**Сучасний інженер, окрім фахових знань, умінь і навичок, має володіти загальною культурою, розумінням екологічних та соціальних наслідків своєї діяльності, світоглядними орієнтирами та духовними цінностями. Тому одним із завдань гуманітаризації та гуманізації вищої технічної освіти стає орієнтація її на загальнолюдські культурні цінності, залучення студентів до національних джерел духовності, формування у них патріотичних якостей.

**Завдання.**Сучасна вища технічна школа має формувати не тільки фахівця у галузі техніки, але й громадянина-патріота, небайдужого до долі української держави, економіки, освіти та культури. Вирішення цього завдання вимагає належної організації національно-патріотичного виховання майбутніх інженерівна заняттях, у поза- аудиторній та самостійній роботі студентів.

**Дослідження**проблеминаціонально-патріотичного виховання привертало увагу багатьох дослідників. Так, сутність патріотизму, як моральної якості, визначалася Й. Песталоцці, А. Дістервегом, Г. Сковородою, як стрижневий принцип національного виховання – К. Ушинським, М. Грушевським, І.Огієнком, Г.Вашенком, О.Вишневським. Теоретичні й методичні засади патріотичного виховання дітей і молоді розглядали О.Духнович, С.Русова, Г.Вашенко, А.Макаренко, В.Сухомлинський. Особливо цінними є сучасні наукові розробки: концепція українського виховання О. Вишневського; наукові праці, присвячені засобам патріотичного виховання студентської молоді: Т. Анікіної (художнього краєзнавства), О. Гевко (декоративно-ужиткового мистецтва), Є.Франківа(туристично-краєзнавчої діяльності), Ю. Красильника (української етнопедagogіки), Ю. Каюкова (героїчних традицій українського козацтва), Ю. Руденка (національно-

патріотичних ідеалів юних козаків).

**Мета статті** - виявлення потенційних можливостей навчальних дисциплін соціально-гуманітарного циклу та шляхів їх реалізації на заняттях; обґрунтування змісту національно-патріотичного виховання та методики його реалізації під час вивчення соціально-гуманітарних дисциплін.

**Основний матеріал** Соціально-гуманітарні кафедри, зміст навчальної діяльності яких безпосередньо пов'язаний з українською історією, культурою, мовою, українською ідеєю, мають найкращі умови для національно-патріотичного виховання студентів.

Значні можливості у плані патріотичного виховання закладені у курсі «Українська мова за професійним спрямуванням», мета якого – допомогти студентам технічних спеціальностей удосконалити знання з української мови, оволодіти її стильовими нормами, опанувати офіційно-діловий стиль спілкування, навчити свідомо користуватися багатою мовною палітрою, підвищити рівень культури мовлення.

Під час вивчення курсу української мови реалізовується й виховна мета – виховання у студентів поваги до мови країни, в якій вони живуть і навчаються, стимулювання бажання знати українську мову й вдосконалювати культуру мовлення, прищеплення засобами мови пошани й бережного ставлення до народних традицій, історії, культури, науки українського народу, необхідності стати корисним своїй державі.

З метою реалізації національно-патріотичного виховання студентів необхідно використовувати українознавчі матеріали інформаційно-пізнавального, історичного, наукового, професійного, патріотичного змісту для ознайомлення з історією та культурою української мови, мовними звичаями і традиціями українців, мистецькими скарбами, кращими синами й дочками рідного народу, із моральними національними та загальнолюдськими нормами.

Особливо продуктивною є робота з розвитку зв'язного мовлення, яка передбачає підготовку до спілкування на різні теми (підготовка повідомлень, виступів). Такі завдання завжди цікаві студентам, якщо тематика наближена до життєвих інтересів молоді, спрямована на оволодіння майбутнім фахом. Студенти виявляють не лише мовленнєву індивідуальність, але й свою громадянську позицію.

Культурі мовлення студентів варто приділяти особливу увагу, роблячи наголос на зростанні ролі технічної інтелігенції у відбудові держави. Необхідно формувати у студентів переконання, що вдосконалення мовленнєвої культури сприяє розвитку інтелекту, створенню фахового образу, досягненню соціального престижу.

Визначальна у навчально-виховному процесі мовна особистість

викладача. Викладач особистим прикладом повинен навчити студентів україномовній стійкості (спілкуванню українською не лише в аудиторії на заняттях з мови). Безумовно, не лише викладач мови має бути зразком, а й весь професорсько-викладацький склад незалежно від фаху.

Роль курсу історія української культури, у патріотичному вихованні студентів важко переоцінити. Культура є основним показником розвитку нації, адже її відродження починається з відродження культурних пластів. Багатомістова історія української культури – це надбання духовного й матеріального світу народу. Мета вивчення історії української культури у відновленні досягнень культури, історичної пам'яті про розвиток народності, становлення державності, виживання у часи поневолення, прагнення до здобуття незалежності, які закарбовані у різних творах мистецтва, а, передусім, у духовній скарбниці нації – художній літературі, образотворчому і музичному мистецтві, хореографії, театрі, кіно.

Виховна мета курсу історії української культури – надання системи знань про культурно-історичний розвиток, духовні та естетичні цінності менталітету української нації для формування патріотичної свідомості, збереження національної пам'яті, гуманізації мислення, шанобливого і бережного ставлення до надбань української культури. При розробці змісту патріотичного виховання враховуються уявлення про сучасного студента як „творчу особистість, яка самостійно обирає свої дії й рішення, досягає суттєвого рівня розумового розвитку, професійної майстерності, здатна до нестандартних дій, усвідомлює власну відповідальність перед собою, колективом і суспільством” [4: 47-51].

У ході вивчення цієї дисципліни розглядаються всесвітньо відомі культурно-історичні пам'ятки, опрацьовуються історичні розвідки та публікації видатних дослідників української культури, вітчизняних учених та представників української діаспори, літературно-філософські і мистецтвознавчі праці. Зміст програми дозволяє викладачеві обирати різні форми проведення занять: лекції, диспути, засідання дискусійного клубу, науково-практичні студентські конференції, екскурсії з метою ознайомлення з пам'ятками культури рідного краю, інтегровані заняття, побудовані на взаємодії з іншими навчальними предметами, наприклад, історико-літературні (з викладачем української мови), історико-культурно-психологічні (з викладачем психології, який надає відомості про український менталітет, характер, вірування, забобони тощо), історико-наукові (з викладачем фахових дисциплін, який доповнює пізнавальну інформацію

відомостями про внесок українців у розвиток світової науки і техніки), науково-практичні студентські конференції.

При такому підході студенти не лише постійно знаходяться під впливом кращих здобутків української культури, мистецтва, але й постійно взаємодіють з минулою культурною спадщиною як творці сучасного українського культурного процесу. Досвід викладання історії української культури дає підстави вважати, що при залученні студентів до вітчизняної мистецько-культурної спадщини у них відбувається узагальнення уявлень про себе, своє місце в навколишньому світі, поглиблюються знання з психології, загальнолюдської культури, формуються такі ціннісні орієнтації, як громадянськість, гуманність, патріотизм.

У реалізації змісту національно-патріотичного виховання студентів ефективними є такі типи занять: заняття-презентація, заняття-концерт, літературно-художньо-музична композиція, драматизація, заняття-мандрівка, музейні, театральні, культурологічні практикуми тощо.

Заняття з історії України не лише дають інформацію про історичні події, які відбувалися у різні епохи на українській землі, але й залучають студентів до вдумливого прочитання історії свого народу, порівняння різних поглядів на одні й ті ж історичні факти, самостійного пошуку відповідей на суперечливі питання української історії, розуміння власної ролі у творенні сучасної історії, що впливало на патріотичні почуття студентів.

Почуття гордості у студентів викликають історичні факти про високий розвиток освіти й культури Київської Русі. Наприклад, у тогочасному Києві було понад 400 соборів, церков, монастирів та інших релігійно-культурних інституцій, при яких діяли школи грамоти, початкові училища, братські школи, які готували державних і культурних діячів, філософів, поетів, літописців тощо. Порівняння Київської Русі, яка посідала чільне місце у Середньовічній Європі, з сучасною Україною змушує студентів не тільки замислитися над фактами історії, але й проаналізувати шляхи розвитку, занепаду, відродження української держави.

Важко переоцінити вплив на патріотичні почуття студентів історичних фактів епохи великого українського Відродження, яка збіглася з Козацькою добою (XVI – перша пол. XVIII ст.) та європейське визнання тогочасної України. Студенти з почуттям поваги підкреслювали прогресивність, демократичність українського суспільства та висловлювали думки про відродження національних цінностей у наш час.

Перші українські гімназії, братські школи (Львівська, Кам'янець-Подільська, Вінницька, Луцька, Немирівська та ін.) були головними засобами захисту слов'янської (так називали українську) мови, культури, віри від колонізації та окатоличення.

У патріотичному вихованні студентів на особливу увагу заслуговує тема „Запорізька Січ”, яка є найяскравішою сторінкою української історії. Високий статус козаків підтверджувало те, що Січ була авангардом боротьби за українську незалежність, християнську віру. На відміну від української еліти, яка була національно дезорієнтована, козаки етнічно сформували й активно боролися за державну незалежність. Відродження січового руху в I пол. XX ст., його поширення всією територією України й за кордоном є свідченням утвердження самобутності української нації, живучості козацько-лицарського виховання, наступності народних традицій, трансформування їх у загальнолюдські цінності.

Повагу й гордість за прогресивність суспільних поглядів козаків викликає Конституція П. Орлика, яка вирізнялася своїм демократичним змістом, гуманістичними положеннями, випереджувала соціально-політичну, юридичну, державотворчу думку багатьох держав світу. Порівняння козацької конституції й сучасного Основного Закону дає можливість студентам переконатися в актуальності ідей П. Орлика і в наш час, простежити історичний зв'язок подій, позитивний вплив історичних здобутків на сучасне державотворення.

При вивченні Універсалів Української Республіки студенти виконують завдання щодо історичного значення кожного з цих документів. З піднесенням студенти визнавали важливу роль у державотворенні III Універсалу, який проголосив УНР незалежною і соборною державою.

Бій студентської молоді під Крутами – невеликий, але значимий епізод в історії незалежної України, а героїзм і сплеск національної самосвідомості студентської молоді відголошується й донині, спонукає сучасну молодь до соціальної й політичної активності.

Значні можливості для національно-патріотичного виховання студентів закладені у курсі соціології. Виходячи з навчальної мети цієї дисципліни: розв'язання соціально-економічних і політичних проблем модернізації українського суспільства, реалізовувалася й виховна мета: стимулювання студентів до участі у суспільному житті, їх бажання зрозуміти й намагатися вирішити соціальні проблеми, бути активним громадянином-патріотом. Під час обговорення проблем моралі особистості і суспільства найбільший акцент ставився на моральний ідеал українця, який увібрав як загальнолюдські цінності, так й

найкращі національні риси.

Соціальні проблеми не залишають студентську молодь байдужою. Теми „Погляд молоді на політику”, „Політичні стереотипи студентів” сприяють формуванню суспільно-політичної активності молодих людей. Під час проведення рольових ігор засобами протиставлення, порівняння (політична свідомість – байдужість, політична активність – ігнорування) студенти моделювали власну долю і майбутнє своєї країни.

Студенти продемонстрували соціальну активність за останні 10 років (2004 - 2014). Вперше за історію сучасної України відбувся сплеск національної самосвідомості: тисячі студентів повстали на захист волевиявлення народу, продемонстрували свою громадянську зрілість, бажання власноруч будувати майбутнє своєї країни. Такий сплеск національної, громадянської, політичної свідомості, національної гідності і гордості – яскравий приклад вияву патріотизму. Доказ того, що ген патріотизму в українців неможливо знищити.

Проблеми безробіття, сучасні міграційні процеси, ставлення до екологічних проблем теж потребують втручання молодих сил. У рольових іграх вирішувалися найболючіші проблеми, з якими у реальному житті зустрічається молодь. Відповіді на запитання „Яка армія потрібна Україні?”, „Що робити після навчання?”, „Чи потрібен ти своїй країні?” студенти намагаються знайти у дискусіях. Установка на те, що кваліфіковані, високоосвічені, соціально активні молоді люди потрібні усюди, але найбільше своїй країні, допомагає студентам визначитися: справжній патріот вкладає знання та сили у розбудову своєї країни.

Це неповний перелік тем, які мають вплив на патріотичні почуття студентів. Основним є методичний підхід до занять з соціології, яка сприяє визначенню місця людини у суспільстві, взаємовідносин із суспільством, а також використання соціологічних досліджень з метою впливу на соціальні і патріотичні почуття студентів.

### **Висновки**

Дослідження проблеми реалізації виховних можливостей предметів соціально-гуманітарного циклу у патріотичному вихованні студентів показало, що викладач повинен при підготовці до навчального заняття передовсім виявити його виховні можливості в плані національно-патріотичного виховання студентів, продумати методику їх реалізації на навчальному занятті, враховуючи при цьому рівень патріотичної вихованості студентів академічної групи. Підбір методики реалізації цього виховного потенціалу повинен передбачати спонукування студентів до роздумів, самостійних пошуків, дискусій, оцінки, явищ і

фактів патріотичного змісту.

**Список літератури:** 1.Вишневський О. Сучасне українське виховання: педагогічні нариси/ Вишневський О. – Львів, 1996. – 238 с. 2.Гапон Ю.А. Виховання як соціальний процес/ Гапон Ю.А. – Запоріжжя-Дон. 3. Іванишин В. Мова і нація/ В. Іванишин, Я. Радевич-Винницький – Дрогобич: ”Відродження”, 1994. – 217 с.ецьк, 1992. – 139 с. 4. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / під ред. Л.Н.Проколенко. –К.:Рад.школа, 1989. – 608 с. 5.Стельмахович М.Г. Теорія і практика українського національного виховання: Посібник для вчителів. – Івано-Франківськ, 1996. – 80 с.

**Bibilijgraphy (transliterated):** 1.Vyshnevs'kyu O. Suchasne ukraïns'ke vykhovannya: pedahohichni narysy/ Vyshnevs'kyu O. – L'viv, 1996. – 238 s. 2.Hapon Yu.A. Vykhovannya yak sotsial'nyy protses/ Hapon Yu.A. – Zaporizhzhya-Don. 3. Ivanyshyn V. Mova i natsiya/ V. Ivanyshyn, Ya. Radevych-Vynnyts'kyu – Drohobych: ”Vidrodzhennya”, 1994. – 217 s.ets'k, 1992. – 139 s. 4. Kostyuk H.S. Navchal'no-vykhovnyy protses i psykhichnyy rozvytok osobystosti / pid red. L.N.Prokolenko. -K.:Rad.shkola, 1989. - 608 s. 5.Stel'makhovych M.H. Teoriya i praktyka ukraïns'koho natsional'noho vykhovannya: Posibnyk dlya vchyteliv. – Ivano-Frankivs'k, 1996. – 80 s.

Абрамчук О.В.

## **ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У СТАНОВЛЕННІ НАЦІОНАЛЬНО-СВІДОМОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА**

У статті увага приділяється впливу соціально-гуманітарних дисциплін на формування майбутнього інженера, а саме: виявленню виховних можливостей навчальних дисциплін в плані національно-патріотичного виховання студентів; збагаченню змісту та методиці його реалізації в аудиторній та позааудиторній роботі; створенню умов для самоосвіти, самовираження й самовиховання.

*Ключові слова:* патріотичні почуття, національна свідомість, рідномовні обов'язки, національний характер, народні традиції.

Абрамчук О.В.

## **ВОСПИТАТЕЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ СОЦИАЛЬНО-**

## ГУМАНИТАРНЫХ ДИСЦИПЛИН В СТАНОВЛЕНИИ НАЦИОНАЛЬНО-СОЗНАТЕЛЬНОЙ ЛИЧНОСТИ БУДУЩЕГО ИНЖЕНЕРА

В статье внимание уделяется влиянию социально-гуманитарных дисциплин на формирование будущего инженера, а именно: выявлению воспитательных возможностей учебных дисциплин в плане национально-патриотического воспитания студентов; обогащению содержания и методике его реализации в аудиторной и внеаудиторной работе; созданию условий для самообразования, самовыражения и самовоспитания.

*Ключевые слова:* патриотические чувства, национальное сознание, родной язык, национальный характер, народные традиции.

Abramchuk O.

## EDUCATIONAL POTENTIAL OF SOCIAL AND HUMANITARIAN DISCIPLINES IN THE FORMATION OF NATIONAL-CONSCIOUS PERSONALITY OF THE FUTURE ENGINEER

The article's attention is focused on the influence of social and humanitarian disciplines on the formation of the future engineer, precisely: the influence of educational opportunities of academic disciplines in terms of national-patriotic education of students; enrichment of the content and methods of its implementation in the classroom and extracurricular activities; creating the conditions for self-education, self-expression and self-training.

*Keywords:* patriotism, national consciousness, native language, national character and national traditions.

*Стаття надійшла до редакції 05.04.2015*

**УДК 37.017.92 : 304.44**

*Городыская О.Н.,  
Харьков, Украина*

## ПРОБЛЕМА ЛИЧНОСТНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

Человек, приходящий в современный мир, вынужден сразу окунаться в очень сложный механизм явлений и отношений, которые были бы немислимы еще столетие назад. Эта проблема налаживания взаимосвязи человека с миром особенно актуальна для того, кто связывает свою профессиональную деятельность с технической сферой, которая все более ускоряется в своем развитии и оказывает при этом все